

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ  
РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

# **Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії**

Наукові записки  
Рівненського державного гуманітарного університету  
Випуск 13

Рівне – 2008

## **Збірник наукових праць**

### **“Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії”**

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 13. – Рівне: Рівненський державний гуманітарний університет, 2008. – 311 с.

## **РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ**

### **Головний редактор:**

**Постоловський Руслан Михайлович**, кандидат історичних наук, професор, член-кореспондент Міжнародної слов'янської академії наук (м. Рівне).

### **Заступник головного редактора:**

**Шелюк Людмила Олександрівна**, кандидат історичних наук, професор (м. Рівне).

### **Науковий редактор:**

**Троян Сергій Станіславович**, доктор історичних наук, професор (м. Рівне).

### **Члени редколегії:**

**Гайбонюк Володимир Дорофійович**, кандидат історичних наук, професор, Заслужений діяч культури України (м. Рівне).

**Галуха Любов Юріївна**, кандидат історичних наук, доцент (м. Рівне).

**Давидюк Руслана Петрівна**, кандидат історичних наук, доцент (м. Рівне).

**Жилюк Сергій Іванович**, доктор історичних наук, професор (м. Острог).

**Литвинчук Анатолій Іванович**, кандидат історичних наук, професор, Заслужений діяч культури України (м. Рівне).

**Савчук Петро Оксентійович**, кандидат історичних наук, професор (м. Рівне).

**Степанков Валерій Степанович**, доктор історичних наук, професор (м. Кам'янець-Подільський).

**Стоколос Надія Георгіївна**, доктор історичних наук, професор (м. Рівне).

**Терешко Юрій Миколайович**, кандидат історичних наук, доцент (м. Рівне).

**Швецова-Водка Галина Миколаївна**, доктор історичних наук, професор (м. Рівне);

**Шеретюк Валерій Миколайович**, кандидат історичних наук, доцент (м. Рівне).

Згідно постанови президії ВАК України часопис „Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії” визнано фаховим виданням у галузі історичних наук

Друкується за рішенням Вченої Ради Рівненського державного гуманітарного університету, протокол № 6 від 31 січня 2008 р.

За достовірність фактів, дат, назв і т.п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не співпадати з позицією редколегії. Рукописи не повертаються.

Адреса редакції: 33027, м. Рівне, вул. С. Бандери, 12. Рівненський державний гуманітарний університет

штучний характер, без врахування особливостей життя та менталітету окремих національних груп. Асиміляційна спрямованість урядової політики була характерною рисою міжвоєнної доби на українських землях як в радянській їх частині, так і польській. Влада намагалася використати національні меншини у своїй внутрішній політиці, а також як чинник тиску у зовнішній політиці.

#### Джерела та література

1. Адміністративно – територіальний поділ УСРР. При 3-ступеневій системі врядування (за даними на 1 жовтня 1925 р.). – Харків, 1925.
2. Бармак М. Німецьке, чеське та єврейське населення Волинської губернії (1796 -1914 рр.). – Тернопіль, 1999. – 208 с.
3. Гурбова Л.В. Чехи Крыма в 20 – 30 –е годы XX столетия //Чехи в Крыму. Очерки истории и культуры.– Симферополь: Издательство «Антиква», 2005. – с.83 – 91.
4. Ден Н.В. Крым. – М., Л., 1930. – 103 с.
5. Державний архів Волинської області (далі - ДАВО), ф.36 (Луцьке повітове староство), оп. 1, спр.171.
6. Там само, оп.10, спр.3.
7. Там само, ф. 46 (Волинське воєводське управління), оп.1, спр.426.
8. Державний архів Рівненської області ( далі – Д АРО), ф.30(Ровенське повітове староство),оп.20,спр.930.
9. ДАВО, ф.36, оп.10, спр.3.
10. ДАВО, ф.46,оп. 9 а, спр. 161.
11. ДАРО, ф.156 (Здолбунівське повітове староство),оп.2, спр.4.
12. ДАВО, ф.46, оп. 9, спр. 253.
13. ДАВО, ф.46,оп.9, спр.3866.
14. Десять років чеській школі .- Луцьк, 1939.-29 с.
15. Документы и материалы по истории советско – польских отношений. Том 3. Апрель 1920 г. – Март 1921 г. – М., 1965.
16. Крижановський Е.М.Чехи на Волині // Собр.соч.Т.2.-К.,1890.
17. Лутай М.До історії чеської колонії Zubovщина // Чехи на Волині: історія і сучасність. Праці Житомирського науково-красназничого товариства дослідників Волині. Т.24. – Житомир – Малин: „Волинь”, 2001. – с. 36 – 40.
18. Мазур В.М.Особливості соціально-економічного та культурно-освітнього розвитку національних меншин в Україні (1920-1929): порівняльний аналіз. – К. – Вінниця, 1999.
19. Нестеренко В. Чехи Радянської Волині у міжвоєнний період (1920 -1930-ті роки)//Чехи на Волині: історія і сучасність. Праці Житомирського науково-красназничого товариства дослідників Волині. Т.24. – Житомир – Малин: „Волинь”, 2001. – с. 56 – 63.
20. Общий свод по Империи результатов разработки данных первой всеобщей переписи населения, произведенной 28 января 1897 года. Под ред. Н.А.Тройницкого. Том II. – СПб., 1905. – 417 с.
21. Україна, 1929. Статистичний щорічник. –Харків: ЦСУ УСРР,1929.
22. Центральний державний архів громадських організацій України (далі – ЦДАГОУ), ф.п.1, оп.20, спр.4171.
23. Там само, спр.781.
24. Чирко Б.В. Національні меншості на Україні в 20 – 30 –х рр.// УІЖ – 1990. - №1. – С.52.
25. Kesik J. Zaufany Komendant. Biografia polityczna Jana Henryka Jozewskiego. 1892 – 1981. – Wroclaw, 1995. - 116 s.
26. Chojnowski A. Koncepcje polityki narodowosciowej rzadow polskich w latach 1921 – 1939. - Wroclaw, 1979. – 262 s.
27. Mauersberg S. Szkolnictwo powszechne dla mniejszosci narodowych w Polsce w latach 1918 – 1939. – Wroclaw, 1968. – 230 s.
28. Jrosiav Vaculik. Dejny Volynskych Cechu. T 2. – Praha, 1997.
29. Pierwszy powszechny spis RP z dnia 30 wrzesnia 1921 r. T 23. Wojewodstwo Wolynskie. Warszawa, 1926. Drugi powszechny spis ludnosci z dnia 9.XII.1931 r., c. d., tab. XI.
30. Rocznik Statystyki Rzeczpospolitej Polskiej.-W., 1928. – 609 s.

УДК 323.1 (477.8)

М.Гон

### СТРАТЕГІЯ ІНТЕГРАЦІЇ ЄВРЕЇВ ЗАХІДНОЇ УКРАЇНИ В ПОЛЬСЬКУ ДЕРЖАВУ (1923-1939 рр.)

Становлення національних держав – прикметна ознака суспільно-політичних процесів у Східній Європі новітньої доби. Вона, зрозуміло, не оминула й Західної України. Більше того, після завершення Першої світової війни процес інституціоналізації національних держав відбувався на цих теренах двічі: адже після поразки Західноукраїнської Народної Республіки (ЗУНР) території, що входили до її складу, анексовано Польщею.

Одним із помітних суб'єктів цих процесів повсякчас залишалися євреї. Це зумовлювалося передусім активністю їхніх політичних партій. Такий стан справ і визначає актуальність обраної нами теми дослідження. Вона визначається і тим, що проблема інтеграції євреїв у Польську державу сучасними вітчизняними вченими фактично не досліджується.

Завдання, які намагаємося реалізувати в даній розвідці, наступні. По-перше, з'ясувати результати конкуренції за здобуття домінуючих впливів на „єврейській вулиці”, яка відбулася поміж різними політичними силами, що діяли на західноукраїнських землях після завершення Першої світової війни. По-друге, проаналізувати вироблені єврейськими політиками стратегії інтеграції в Польську державу, з'ясувати їх особливості. По-третє, дослідити розбіжності, що визначилися на шляху реалізації цієї мети поміж

сіоністами різних регіонів Польщі. По-четверте, висвітлити наслідки сповідуюваного євреями курсу інтеграції в Другу Річ Посполиту у контексті формування їхніх взаємин з українцями.

Після падіння ЗУНР і встановлення на західноукраїнських землях влади Польщі конкуренцію поміж різними політичними силами за здобуття лідерства серед євреїв виграла керівники партії „Загальних сіоністів”. Власне, незаперечним лідером і речником тих євреїв, що проживали на західноукраїнських землях, майже на десятиліття став Леон Райх. На першій після його смерті конференції Сіоністської партії Східної Галичини (22 квітня 1930 р.) сенатор Шрейбер характеризував Л.Райха політиком, який перебував у епіцентрі суспільно-політичного життя євреїв, визначав і спрямував їхню політику загалом [16, s. 173]. „Д-р Леон Райх, - стверджував промовець, - хотів розірвати межі партії, перетворити її в керуючу всім єврейством. У час, коли інші [політики] не могли вийти з обмежень партійної доктрини, він схилився до орієнтації загальноєврейської. У цьому полягала найбільша сила Райха...” [16, s. 173].

За короткий час стратегія євреїв під орудою Л.Райха еволюціонувала від категоричних вимог, які висувалися лідерами їхніми партій на адресу центральної влади, до пошуку компромісу з нею. Така політика суперечила принципам боротьби за громадянські й національні права, якими керувався один з провідних польських сіоністів І.Грінбаум.

Відмінності в баченні сіоністами засобів, що забезпечили б інтеграцію євреїв у державу на прийнятних для них умовах, - наслідок різних політичних традицій, які сформувалися в єврейському середовищі в Австро-Угорщині й Росії. Згідно сучасника подій д-ра Вейнзехера, політична традиція т.зв. крайової політики галицьких сіоністів, незважаючи на ідеологічну риторичку, ґрунтувалася на засадах компромісу і визначалася формулою „do ut des” („даю, щоб і ти мені дав”). Водночас єврейські політики колишньої Конгресівки в ставленні до уряду репрезентували тактику послідовної опозиції. Д-р Вайнзехер заявляє: „Якщо коротко і ясно охарактеризувати ті дві відмінні тактики, згідно одних у політиці все можна виторгувати, згідно других - все треба вибороти” [8, s. 1].

Фундаментальну розбіжність між обраними критеріями політичної діяльності лідерами сіоністів Східної Галичини й Конгресівки констатували й українці: „В кожній хвилині, - стверджується в середині 1920-х рр. у газеті „Діло”, - навіть проповідуючи найгострішу опозицію, вони (лідери галицьких євреїв - М.Г.) постійно вижидали кивка”. Не ідеалізуючи, за їх висловом, „російських” євреїв („вони теж були „піонерами” російської культури на неросійських землях”), в допису зазначено: „Та те „піонерство” мало інший характер..., піонерство російських жидів йшло виключно під ліберальними і революційними прапорами” [3, с. 1].

Особливість сповідуваних сіоністами методів захисту інтересів євреїв зумовлена історичною пам'яттю, що сформувалася в різних регіонах, які увійшли до складу Другої Речі Посполитої. У Конгресівці вона формувалася в плинні конспіративних методів політичної діяльності, у Галичині, де існував досвід парламентської роботи, домінували засади компромісу, переговорів [11, s. 178], а отже, своєрідна еластичність, гнучкість.

Саме пошук консенсусу з владою спонукав Л.Райха виступити промотором укладання „угоди” парламентарів-євреїв з урядом Польщі. Вона бачилася ним потужним завершальним акордом, який мав забезпечити інтеграцію євреїв до складу Польської держави на правах її рівноправних громадян.

4 липня 1925 р., під час зустрічі з прем'єр-міністром С.Габським, представники євреїв (Л.Райх, Д.Шрейбер, Г.Фрабштейн та ін.) оголосили наступну декларацію: „Єврейське Коло” (парламентська фракція - М.Г.) прочно стоячи на становищі непорушності кордонів та польських державних інтересів, а також стверджуючи необхідність внутрішньої консолідації, стверджує, що на сеймовому терені буде проводити згідно з цими засадами свою політику як загальну, так і національну в обороні інтересів єврейського населення” [7, s. 271].

Більшість серед кількох десятків зобов'язань, які брав на себе уряд, стосувались забезпечення рівностей можливостей євреїв у їхній економічній діяльності. Прем'єр зобов'язався також реалізувати політику фактичного рівноправ'я в політичній і соціальній сферах, врегулювати культурні вимоги євреїв [4, с. 1].

Курс на досягнення консенсусу з владою - стратегія, яку репрезентували Л.Райх і О.Тон. Окрім ортодоксів і частини сіоністів, його не поділяли більшість єврейських партій. Серед тих, хто піддав т.зв. угоду нещадній критиці - І.Грінбаум. Його кредо - не сепаратні домовленості, а тиск на владу, який мав здійснюватися не окремою партією чи національною меншиною, а у їхній взаємодії. Саме на такій платформі в 1922 р. постав „Блок національних меншин”. І.Грінбаум оцінив його інституціоналізацію як історичну подію непересічного значення. „Об'єдналися в ньому всі ті, - стверджував він, - хто відчув загрозу своєму праву конституційної боротьби - за право життя й вільного розвитку та проти будь-якого гноблення... Наразі є це блок тільки виборчий, але він зближує національності, з'ясовує спільні цілі, вказує шлях, яким мусимо просуватися” [13, s. 327].

Конфлікт, який розгорівся між Л.Райхом та І.Грінбаумом, ґрунтується на різних стратегіях інтеграції в державу. Л.Райх, який посів посаду голови Єврейського „Кола”, уникав перспективи створення групи тиску спільно з іншими національними меншинами. Причиною цьому трактувалася дисперсність євреїв, їхня соціальна неструктурованість, які й визначали відмінні з іншими спільнотами політичні інтереси. Враховуючи це, лідер „Загальних сіоністів” Східної Галичини відстоював позицію, згідно якої єврейське

питання трактувалося як особливе. Це й призвело до спроби його виокремлення із загального контексту національних меншин [1, с. 31-32].

Керуючись цими міркуваннями, маневруючи між українцями й поляками як учасниками міжнародного конфлікту, Л.Райх (як і І.Грінбаум) визначив основною ареною, де вироблялися параметри інтеграції, парламент. До літа 1925 р. під його орудою єврейські парламентарі апробували політику опозиції владі. Так, у час дискусії з приводу державного бюджету весною того року Л.Райх оголосив вотум недовіри уряду В.Грабського [14, с. 141].

Специфіка політичного курсу Л.Райха та його прибічників полягала в тому, що вони намагалися досягти порозуміння не з поляками як національною спільнотою, а передусім з урядовими чинниками. Це пояснюється, імовірно, надією на відкритість членів кабінету міністрів, їхній лібералізм і здатність, враховуючи можливість розпоряджатися ресурсами держави, на практиці втілити таку її модель, яка б відповідала інтересам національних меншин. Як засвідчив час, це були невиправдані надії. Їх помилковість полягала в тому, що лідери євреїв Західної України намагалися досягти консенсусу не з усіма політичними партіями титульної нації чи їх більшістю, а лише з очільниками держави. Проте навіть пізніше, в середині наступного десятиліття, аналогічну стратегію торували й окремі провідники українців: т.зв. політика нормалізації польсько-українських взаємин нетривалий час (1935-1938 рр.) втілювалася завдяки домовленостям, які досягнуто між представниками Українського національно-демократичного об'єднання й уряду Польщі.

Польсько-єврейська „угода” стала свідченням двох стратегій інтеграції, що реалізовувалися лідерами польських євреїв. І.Грінбаум і члени фракції т.зв. радикальних сіоністів, що діяли на західноукраїнських землях, намагалися реалізувати єврейське питання комплексно. Вони – прибічники максимальної програми. Тим часом у середині 1925 р. Л.Райх і його прихильники в законодавчому органі Польщі здійснили спробу реалізувати програму мінімальну. Курс І.Грінбаума – це намір реалізувати єврейське питання комплексно в суспільно-політичній атмосфері, яка визначалася гаслом права націй на самовизначення [9, с. 49-50]. Політика ж мінімальної програми – стратегія, яку Л.Райх називав реалістичною. Вона базувалася на твердженні про безперспективність протиставлення владі спільноти, яка в своїй переважній більшості складалася з працюючих верств. Відтак економічні інтереси, твердив він, мають спонукати депутатів й сенаторів-євреїв підтримувати уряд [2, арк. 43 зв.].

Австрійська політична культура, в якій формувалася частина майбутніх єврейських політиків, стала запорукою дотримання більшістю з них принципів парламентаризму. Підтримуючи режим „санації”, який торував шлях на врегулювання міжнародних суперечностей, політики-євреї все ж застерігали пілсудчиків від мінімізації ролі сейму і сенату. Виступаючи в грудні 1928 р. у Львові, Л.Райх озвучив своє бачення посилення участі громадян у політичних процесах. Згідно його поглядів, воно мало забезпечуватися завдяки чіткому функціонуванню парламенту. Визначаючи параметри співпраці з урядом Польщі, він заперечив формулу політичного прислужництва йому євреїв. Останні й надалі, наполягав він, мали залишатися самостійним політичним гравцем у поліетнічній державі [9, с. 58].

Після смерті Л.Райха провідними діячами „Загальних сіоністів” у Східній Галичині стали Е.Шморак і Е.Зоммерштейн [10, с. 70]. Тим часом д-р Ротенштрайх здобув імідж одного з чільних представників тих політиків, які формували помірковану більшість Єврейського „Кола”. На зламі десятиліть їм довелося конкурувати за впливи на єврейській „вулиці” з ортодоксами й представниками економічних кіл, які, завдяки традиціоналізму членів спільноти й світовій економічній кризі, дещо посилили свій вплив в єврейському середовищі.

Конкуренція тих, хто претендував на лідерство ускладнювалася тим, що, незважаючи на єдність поглядів між сіоністами різних регіонів Польщі в питанні здобуття євреями рівних з іншими націями можливостей у різних сферах суспільного життя, вони сповідували різні стратегії досягнення кінцевої мети – інтеграції. Це вкотре виявилось на початку 1930-х, в умовах, коли завершився процес ротації лідерів євреїв Східної Галичини. Позиція д-ра Ротенштрайха, яку він оприлюднив у серпні 1932 р. на шпальтах газети „Гайнт” (проблеми євреїв у Польщі – це результат цілеспрямованої національної політики центральної влади), оцінена сучасниками як наближення поглядів лідерів східногалицьких євреїв до позиції І.Грінбаума. „Ми не шукаємо боротьби, - висногував д-р Ротенштрайх, - ми ведемо її тільки тому, що завдяки їй хочемо віднайти євреям належну можливість виживання” [15, с. 485].

Дещо пізніше д-р Ротенштрайх публічно заявив про необхідність переходу євреїв до політики активного захисту. Така позиція зумовлена зневірою в сповідуваному роками курсі: баланс політики останніх років, заявив він, це політика занепаду й поразок. Ротенштрайх не був категоричним у висновках щодо їх причин. Варіанти, які обмірковував він, наступні: проблеми євреїв – результат економічної кризи, що панувала в світі або ж результат суб'єктивного фактору – політики уряду Польщі [15, с. 486].

Готовність до переходу в опозицію до влади, яка простежувалася в публікаціях знаного політика, зводила місток для узгодження стратегії євреїв-сіоністів всієї Польщі. І.Грінбаум зреагував на цю перспективу так: „Мусимо узгодити передусім стратегію. Мету й засади маємо однакові, але крокуємо різними шляхами реалізації...” [15, с. 487].

Цього не сталося. Лідери сіоністів Східної Галичини й д-р Ротенштрайх зокрема не спромоглися здолати усталених в їхньому середовищі оцінок стосовно хибності стратегії інтеграції однопартійців

Конгресівки. Вона трактувалася застарілою, характерною XIX ст. й не придатною в новій політичній ситуації. Як і Л.Райх, керівники „Загальних сіоністів” 1930-х рр. відмовлялися від налагодження політичного партнерства з іншими національними меншинами, зокрема – українцями [15, s. 487].

Така стратегія реалізовувалася євреями з осені 1918 р., коли розпочалася українсько-польська війна. В той час дисперсна спільнота, що не претендувала на зміну статусу чи встановлення контролю над місцевими природними ресурсами, самоусунулася від участі в ній. Ця позиція – результат уроків історії, адже саме треті сили в міжнаціональних чи міжконфесійних конфліктах нерідко ставали жертвами їх безпосередніх учасників. Відтак упродовж осені 1918 – літа 1919 рр. єврейські політики прагнули, з одного боку, чітко дотримуватися оголошеного ними нейтралітету, з другого – здобути громадянські й національні права в новоутворених державах, зокрема в ЗУНР.

З її падінням політична ситуація на західноукраїнських землях докорінно змінилася: внаслідок поразки у війні українці перетворилися в одну з національних меншин. Водночас етнічне оточення актуалізувало необхідність визначення єврейськими політиками параметрів взаємодії з ними. До співпраці євреїв з українцями спонукала й дискримінаційна політика центру щодо обох націй.

І все ж цього не сталося. Намагаючись забезпечити євреям сприятливі умови для інтеграції в нову державу, їхні лідери, не зважаючи на заклики українців, увійшли до складу польського сейму й сенату. Невдовзі, в 1924-1925 рр., коли відбулася т.зв. справа С.Штайгера, чільні діячі Сіоністської партії зробили все можливе для демонстрації політичної лояльності євреїв до Польщі. Це, зрозуміло, суперечило інтересам українців і стало однією з вагомих причин загострення їхніх міжнаціональних взаємин. Зеніт протистояння двох націй припав на літо 1925 р. – час укладання польсько-єврейської „угоди”, якою єврейські представники в законодавчих органах зобов’язалися підтримувати інтереси Польщі [6, с. 78].

Тим часом як лідери євреїв Галичини прагнули досягти домовленостей з центральною владою, їхні однопартійці, що діяли на польських етнічних територіях, послідовно намагалися налагодити взаємодію євреїв з іншими національними меншинами. Таке політичне партнерство – своєрідний козир тих політиків-сіоністів (зокрема, І.Грінбаума), які робили ставку на опозиційну щодо влади позицію [15, s. 484].

Тим часом лідери східногалицьких сіоністів, за словами Л.Райха, прагнули знайти „модус вівенді” поміж поляками й національними меншинами. Декларуючи таку мету, він зазвичай уникав безпосередньої співпраці з українцями. Так було не тільки на початку 1920-х рр., а й у час виборів до органів місцевого самоврядування 1927 р., коли перспективі українсько-єврейського партнерства протиставлено технічне блокування євреїв з польською демократією [1, с. 33]. Відтак відмова від співпраці з українцями бачиться елементом тієї своєрідної стратегії інтеграції, яка мала запобігти конфронтації з поляками. Навпаки, їй протиставлено засади політичної лояльності. У випадку вибору поміж титульною нацією й ворогами держави, євреї як її громадяни, стверджував навесні 1928 р. Л.Райх, зобов’язані підтримувати поляків [2, арк. 43]. Такі настанови стали вагомою перешкодою в перетворенні національних меншин Польщі в потужну групу тиску.

Стратегію Л.Райха підтримувала значна частина євреїв, проте, зрозуміло, не весь загаль. 30 травня 1928 р. на засіданні партійної ради „Загальних сіоністів” опозиція складала 25% її членів. Одна з причин її виникнення – неприйняття позиції керівництва партії щодо українців. Опозиціонери оцінювали стратегію І.Грінбаума політикою емансипації євреїв, бойовою. Тим часом курс Л.Райх трактувався раболіпством. А.Інслер – один з лідерів фракції радикальних сіоністів, наполягав на тому, що „польські сіоністи повинні йти пліч-о-пліч з національними меншинами й спільно з ними працювати, відмовляючись від компромісів та пактів з будь-яким польським урядом, які повсякчас залишаються нашими ворогами...” [2, арк. 43 зв.].

Керуючись такими поглядами, опозиція дорікала лідерам партії за поділ євреїв, який усталився в очах інших національних меншин, на дві категорії. Перші, стверджували вони, - це „добрі” євреї, другі – „погані”. Одні – євреї Галичини, ведуть з урядом діалог, другі ж – євреї Конгресівки – навпаки [16, s. 176].

За лаштунками цієї полеміки криється кардинальне питання – стратегії інтеграції в „чужу” державу. Голова виконавчого комітету Сіоністської партії Східної Галичини Д.Шрейбер, вшановуючи пам’ять довголітнього лідера „Загальних сіоністів”, 22 квітня 1930 р. з цього приводу декларував: „Йдемо шляхом, висунутим д-ром Райхом. Полягав він у тому, що ми, євреї, у першу чергу мусимо проводити політику єврейську. Не можемо йти разом з іншими національними меншинами, бо їх соціальна структура в Польщі є особлива, а неодноразові факти підтвердили те, що їхні політичні інтереси відрізняються від тих, які можуть мати євреї в Польщі. Є часи, коли мусимо залишатися в опозиції до уряду, але є й часи, в яких мусимо з урядом шукати порозуміння” [14, s. 141].

Таким чином, стратегії інтеграції, які артикульовані й апробовані лідерами польських євреїв у 1923-1939 рр., хоча й сформувалися в параметрах спільного знаменника – здобуття громадянського рівноправ’я в поліетнічній державі, проте відрізнялися за запропонованими методами втілення. Здобуття сприятливих умов для комфортного функціонування „своїх” було важливим як для тих, хто прагнув залишитися на обжитих місцях, так і для тих, хто пов’язував своє майбутнє з відродженням національної держави євреїв в Палестині. Різниця поміж тими, хто хотів залишитися „тут”, і тими, хто вбачав своє майбутнє „там”, на землі Обітованій, полягала в тому, що акультурація для сіоністів – явище ситуативне: вона мала сприяти збереженню євреями ідентичності до часу їхньої еміграції в Палестину. На відміну від них, скажімо для

членів Єврейської народної Партії (фолкісти) чи інших опонентів сіонізму, подвійна ідентичність фактично визначала альфу й омегу їхніх політичних орієнтирів.

Незважаючи на таку відмінність, будь-який з варіантів інтеграції, що запропоновані лідерами євреїв, виявилися безрезультатними. Це стосувалося навіть асиміляторів, оскільки значна частина поляків не вірила в їхню щирість. Фундаментальна причина поразки всіх тих євреїв, які прагнули досягти консенсусу з титульною нацією, - небажання більшості представників останньої залучити нехристиянську спільноту до складу польської політичної нації. Це й дало привід сучасному ізраїльському вченому Е.Мендельсону заявити про специфічний механізм „акультурації без інтеграції” [5, s. 420]. Перша мала слугувати платформою для досягнення паритету між „я” й „не-я” в поліетнічній державі, забезпечити толерантність у поліконфесійному середовищі, поєднати національну й конфесійну індивідуальність євреїв з патріотизмом до „своїх”/„чужої” держави.

Цей курс єврейської політики намагалися втілити в суспільну практику в умовах держави, що націоналізувалася. Як свідчить суспільна практика, влада й політичні сили титульної нації в таких країнах роблять ставку на врегулювання проблем не „чужих”, а передусім (або й винятково) „своїх”. Така своєрідна шкала суспільних цінностей більшості поляків стала в один ряд поруч з іншими чинниками (етноконфесійна самобутність євреїв, їхня соціальна неструктурованість тощо), які стимулювали поляків відмежувати від себе кількомільйонну громаду євреїв. За таких умов 750 тис. євреїв, які, згідно „10-річного плану (1936-1946 рр.)” Нової сіоністської організації, мали залишити Другу Річ Посполиту [12, s. 67] є свідченням усвідомлення ними гіркотного-очевидного факту: інтегруватися в польську національну державу євреям не вдалося.

Отже, протягом досліджуваного періоду лідери сіоністів намагалися досягти інтеграції євреїв у Другу Річ Посполиту. Політико-правовий вектор цього курсу втілювався на засадах підтримуючої лояльності, яку обстоювали як ті і лідерами стратегій, які характеризуються політико-правовим спрямуванням інтегралізаторів євреїв, що прагнули відродження їх національної держави, так і ті, що протиставлялися ідеї сіонізму. Сповідуючи тотожну мету – практичне втілення задекларованих у законодавстві прав і свобод громадян незалежно від національності й віросповідання – провідники євреїв артикулювали різні стратегії її реалізації. Тим, хто віддавав перевагу тактиці групи тиску, опонували прибічники, а згодом – послідовники Л.Райха, які торували курс пошуку шляхів для досягнення консенсусу з центральною владою.

Акультурація, згідно трансльованих лідерами євреїв стратегій, мала здійснюватися на засадах інтеграції. Адаптуючись у координатах культурних цінностей титульної нації, євреї мали зберегти свою ідентичність та самобутність. Натомість ідея асиміляції особливого попиту в їхньому середовищі в 1920-х – 1930-х рр. не здобула.

Курс лідерів сіоністів Західної України, які приблизно з середини 1920-х рр. мобілізували єврейську громадськість на політико-правову й культурну інтеграцію в Польську державу, суперечив інтересам українців. Неготовність більшості євреїв, які проживали на західноукраїнських землях, до співпраці з ними на політичній арені призвела до усталення в їхніх взаєминах другої половини 1920-х – 1939 рр. міжнаціональних суперечностей.

#### Джерела та література

1. Гон М. Леон Райх: штрихи до політичного портрету // Єврейська історія та культура в Україні. Матеріали конференції. Київ, 2-5 вересня 1996 р. – К., 1997. – С. 29-34.
2. Державний архів Львівської області, ф. 1, оп. 51, спр. 589.
3. Діло. – 1925, 5 червня.
4. Діло. – 1925, 16 травня.
5. Мендельсон Э. Интеграция и гражданство: Европа этносов // Барнави Э., Фридлендер С. Евреи и XX век. Аналитический словарь / Пер. с фр. – М., 2004. – С. 405-422.
6. Редліх ІІІ. Єврейсько-українські стосунки в міжвоєнній Польщі у висвітленні української преси // Сучасність. – 1992. – №8. – С. 76-88.
7. Biuletyn Polityczny. – 1926. – №1.
8. Chwila. – 1924, 18 lipca.
9. Halpern L. Polityka żydowska w Sejmie i Senacie Rzeczypospolitej Polskiej. 1919-1933 // Sprawy Narodowościowe. – 1933. – №1. – S. 29-70.
10. Mazur Gr. Życie polityczne polskiego Lwowa 1918-1939. – Kraków, 2007.
11. Najnowsze dzieje Żydów w Polsce w zarysie (do 1950 roku). Pod redakcją J.Tomaszewskiego. – Warszawa, 1993.
12. Orlicki J. Szkice z dziejów stosunków polsko-żydowskich. 1918-1948. – Szczecin, 1983.
13. Rudnicki Sz. Politycy żydowscy wobec idei Bloku Mniejszości Narodowych w 1922 roku // Problemy narodowościowe Europy Środkowo-Wschodniej w XIX i XX wieku. Księga pamiątkowa dla Profesora Przemysława Hausera. Praca zbiorowa pod redakcją A.Czubińskiego, P.Okulewicz, T.Schramma. – Poznań, 2002. – S. 321-332.
14. Sprawozdanie z życia mniejszości narodowych (za II i III kwartał 1930 r.). – Warszawa, 1930.
15. Sprawy Narodowościowe. – 1932. – №4-5.
16. Wszystkie stronnictwa. – Warszawa. – 1930, 24 maja.

## З М І С Т

### Розділ 1. ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

|                                                                                                                                                                                               |    |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----|
| <b>Г.Кособуцька</b><br>МИЛОСЕРДЯ ЧЛЕНІВ БРАТСТВ<br>ЯК ВИЯВ МЕНТАЛІТЕТУ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ .....                                                                                              | 3  |
| <b>Л.Петрук, Л.Терешко</b><br>ТРАДИЦІЇ КОЗАЦЬКОЇ ПЕДАГОГІКИ<br>ЯК ЗАСІБ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОГО ВИХОВАННЯ .....                                                                               | 8  |
| <b>Л.Терешко, Ю.Терешко</b><br>КОЗАЦТВО ЯК КУЛЬТУРНО-ІСТОРИЧНИЙ ФЕНОМЕН .....                                                                                                                 | 10 |
| <b>В.Андрущенко, М.Юрій</b><br>САКРАЛЬНИЙ СВІТ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ .....                                                                                                                       | 13 |
| <b>Н.Сорочан</b><br>ГОЛОВНЕ УПРАВЛІННЯ МИСТЕЦТВ І НАЦІОНАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ<br>В УКРАЇНСЬКІЙ НАРОДНІЙ РЕСПУБЛІЦІ ДОБИ ДИРЕКТОРІЇ .....                                                            | 27 |
| <b>Т.Макаренко</b><br>ПОЛІТИКА УКРАЇНСЬКОЇ ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ ЩОДО<br>НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН У ЛИСТОПАДІ 1917 - СІЧНІ 1918 Р. ....                                                                 | 31 |
| <b>А.Киридон</b><br>СТРАТИФІКАЦІЯ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА<br>В УМОВАХ УПРОВАДЖЕННЯ БІЛЬШОВИЦЬКОЇ МОДЕЛІ<br>ДЕРЖАВНО-ЦЕРКОВНИХ ВІДНОСИН (1917 – 1930-ТІ РОКИ) .....                           | 35 |
| <b>Р.Пальчевський</b><br>ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛІСТИЧНОЇ ІДЕЇ<br>СЕРЕД УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ ЗАКАРПАТТЯ<br>У МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД ХХ СТОЛІТТЯ .....                                     | 45 |
| <b>В.Матвєєва</b><br>ЩО ДО ПИТАННЯ ПРО ДОСТОВІРНІСТЬ ДЖЕРЕЛ ПРО ЧИСЕЛЬНІСТЬ<br>ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ЧЕРВОНОЇ АРМІЇ, ПОЛОНЕНИХ ПІД ЧАС<br>РАДЯНСЬКО-ПОЛЬСЬКОЇ ВІЙНИ 1919-1920 рр. ....          | 48 |
| <b>С. Шульга</b><br>ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ СТАНОВИЩА ЧЕСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ МЕНШИНИ<br>В РАДЯНСЬКІЙ УКРАЇНІ ТА ПОЛІЩІ В 20-30-ТІ РР. ХХ СТ. ....                                                   | 52 |
| <b>М.Гон</b><br>СТРАТЕГІЯ ІНТЕГРАЦІЇ ЄВРЕЇВ ЗАХІДНОЇ УКРАЇНИ<br>В ПОЛЬСЬКУ ДЕРЖАВУ (1923-1939 рр.) .....                                                                                      | 57 |
| <b>Л.Бородинська</b><br>СОЮЗ СЛОВ'ЯНСЬКИХ ГРОМАД<br>ЄВАНГЕЛЬСЬКИХ ХРИСТІЯН У ПОЛІЩІ:<br>МІЖКОНФЕСІЙНІ ВІДНОСИНИ І БОРОТЬБА ЗА СФЕРИ ВПЛИВУ .....                                              | 62 |
| <b>П.Савчук, П.Мельничук</b><br>ПРОБЛЕМА НЕСУМІСНОСТІ ЖИТТЄВИХ ТРАДИЦІЙ УКРАЇНСЬКОГО<br>СЕЛЯНСТВА ПОЧАТКУ 30-Х РОКІВ ХХ СТ. ЗІ СТАЛІНСЬКОЮ<br>СТРАТЕГІЄЮ СОЦІАЛІСТИЧНОЇ ПЕРЕБУДОВИ СРСР ..... | 66 |
| <b>В.Ковальчук</b><br>ІТАЛІЙСЬКИЙ ВЕКТОР ДІЯЛЬНОСТІ ОУН У 1930-Х РР. ....                                                                                                                     | 70 |
| <b>Р.Давидюк</b><br>СТАНОВИЩЕ ПОЛЬСЬКОЇ ГРОМАДИ НА РІВНЕНЩИНІ<br>У ПЕРІОД „РАДЯНІЗАЦІЇ” (ВЕРЕСЕНЬ 1939-ЧЕРВЕНЬ 1941 РР.) .....                                                                | 75 |
| <b>І.Булига</b><br>РОЛЬ ПОЛІТИЧНОГО ЧИННИКА В РЕЛІГІЙНИХ<br>ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ПРОЦЕСАХ<br>НА ВОЛИНІ У 1939-1940 РР. ....                                                                       | 81 |
| <b>О.Тєвікова</b><br>РУСИФІКАТОРСЬКА ПОЛІТИКА РАДЯНСЬКОЇ ВЛАДИ В ГАЛУЗІ ОСВІТИ<br>В РОКИ ТИМЧАСОВОЇ ЛІБЕРАЛІЗАЦІЇ ТОТАЛІТАРНОЇ СИСТЕМИ .....                                                  | 84 |



## Розділ 2. ІСТОРІЯ ВОЛИНІ. КРАЄЗНАВСТВО

|                                                                                                                                                              |     |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| <b>О.Шмид</b><br>ПОЛЬСЬКА КОЛОНІЗАЦІЯ ВОЛИНІ У 1861-1914 РР.:<br>ДЕМОГРАФІЧНИЙ ТА ЗЕМЕЛЬНИЙ АСПЕКТИ ПРОЦЕСУ .....                                            | 90  |
| <b>А.Кукурудза</b><br>РАДИКАЛЬНО-РЕФОРМАЦІЙНІ НАСТРОЇ ПРАВОСЛАВНИХ ВОЛИНІ<br>В ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ 20-Х РР. ХХ СТ. ....                                          | 94  |
| <b>О.Нагорнюк</b><br>РОСІЙСЬКИЙ МОНАРХІЗМ НА ВОЛИНІ В 20-Х РР. ХХ СТ. ....                                                                                   | 98  |
| <b>В.Галуха</b><br>СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ НАСЛІДКИ СТРУКТУРНИХ ЗМІН<br>У АГРАРНІЙ СФЕРІ ВОЛИНІ МІЖВОЄННОГО ПЕРІОДУ .....                                       | 102 |
| <b>Т.Вісина</b><br>УКРАЇНСЬКИЙ КООПЕРАТИВНИЙ РУХ У ВОЛИНСЬКОМУ ВОЄВОДСТВІ<br>В 20-30-Х РОКАХ ХХ СТ.: ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ДОСЛІДЖЕННЯ .....                        | 108 |
| <b>В.Вісін</b><br>УКРАЇНСЬКИЙ КООПЕРАТИВНИЙ РУХ У ВОЛИНСЬКОМУ ВОЄВОДСТВІ<br>В 20-30-Х РОКАХ ХХ СТ.: ПРОБЛЕМИ ІСТОРІЇ І ІСТОРІОГРАФІЇ .....                   | 111 |
| <b>А.Шваб, С.Шинкар</b><br>УКРАЇНОМОВНА ПЕРІОДИКА<br>У ВОЛИНСЬКОМУ ВОЄВОДСТВІ В 1921–1939 РОКАХ .....                                                        | 116 |
| <b>А.Жив'юк, Д.Сирота</b><br>ПОШИРЕННЯ ТВОРЧОСТІ ТА ВШАНУВАННЯ ПАМ'ЯТІ<br>ТАРАСА ШЕВЧЕНКА НА РІВНЕНЩИНІ У 1920-1930-Х РР. ....                               | 122 |
| <b>І.Марчук</b><br>ДОКУМЕНТИ НІМЕЦЬКИХ ОКУПАЦІЙНИХ ОРГАНІВ<br>ПРО ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКОГО ВИЗВОЛЬНОГО РУХУ<br>НА ВОЛИНІ (1941 – 1944 рр.) .....              | 127 |
| <b>О.Сущук</b><br>ВИКОРИСТАННЯ ВИНИЩУВАЛЬНИХ БАТАЛЬЙОНІВ<br>РАДЯНСЬКИМИ КАРАЛЬНО-РЕПРЕСИВНИМИ ОРГАНАМИ<br>У БОРОТБІ З ОУН ТА УПА НА ВОЛИНІ (1944-1953) ..... | 135 |
| <b>М.Ясінський</b><br>ДО ІСТОРІЇ БУДІВНИЦТВА<br>РІВНЕНСЬКОГО УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО ДОМУ .....                                                               | 139 |

## Розділ 3. ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ. ІСТОРІЯ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН І ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ

|                                                                                                                       |     |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| <b>В.Ореховський</b><br>ДЕРЖАВА І ЦЕРКВА<br>ДОБИ КОНСТАНТИНА І ВЕЛИКОГО (306-337 РР.) .....                           | 143 |
| <b>Т.Олексієвець</b><br>ЛОКАЦІЙНІ МІСТА НА ТЕРИТОРІЇ ЧЕХІЇ .....                                                      | 146 |
| <b>П.Шляза</b><br>ФІЛІП ФЕЛІЦІАН ШУМБОРСЬКИЙ (1771 - 1851):<br>ХОЛМСЬКИЙ ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКИЙ ЄПІСКОП .....              | 149 |
| <b>А.Шабачук</b><br>«БАЛТІЙСЬКА ПРОБЛЕМА»<br>ПІД ЧАС ЦАРЮВАННЯ ОЛЕКСАНДРА II (1855 – 1881) .....                      | 154 |
| <b>Ю.Федорик</b><br>ОРГАНІЗАЦІЯ ТА РОЗВИТОК ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ<br>В ПОЛЬСЬКОМУ КОРОЛІВСТВІ У 1834 – 1875 РОКАХ ..... | 158 |
| <b>Л.Шугаєва</b><br>МОЛОКАНИ І ДУХОБОРИ: СУСПІЛЬНО-ДУХОВНІ ВИТОКИ<br>І ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ВІРОВЧЕННЯ .....           | 161 |
| <b>С.Косяк</b><br>КОЛОНІАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ У ДІЯЛЬНОСТІ ПАНГЕРМАНСЬКОГО СОЮЗУ<br>(1891 – 1900 рр.) .....                  | 167 |

|                                                                                                                                                                      |     |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| <b>Р.Постоловський</b><br>ФОРМУВАННЯ ЧЕСЬКИХ НАЦІОНАЛЬНО-ДЕМОКРАТИЧНИХ ТРАДИЦІЙ<br>В ЕПОХУ ЧЕСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ВІДРОДЖЕННЯ<br>В КОНЦЕПЦІЇ АЛЬБЕРТА ПРАЖАНКА ..... | 172 |
| <b>М.Гон</b><br>ГАЛИЧИНА КІНЦЯ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТ.: ФОРМУВАННЯ ЄВРЕЙСЬКОГО<br>СЕГМЕНТУ ПОЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ АВСТРО-УГОРЩИНИ .....                                     | 179 |
| <b>В.Комар</b><br>ФОРМУВАННЯ ІДЕОЛОГІЇ ПРОМЕТЕЇЗМУ У МІЖВОЄННІЙ ПОЛЬЩІ .....                                                                                         | 184 |
| <b>Л.Галуха</b><br>ОРГАНІЗАЦІЙНІ ПИТАННЯ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ<br>ПРАВОСЛАВ'Я У ДРУГІЙ РЕЧІ ПОСПОЛИТІЙ .....                                                               | 188 |
| <b>П.Поліщук</b><br>ПЕРЕДУМОВИ ВИНИКНЕННЯ „ПОЛЬСЬКОЇ ПІДПІЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ” .....                                                                                       | 193 |
| <b>О.Казакова</b><br>СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАСЕЛЕННЯ ОКУПОВАНИХ ПОЛЬСЬКИХ<br>ТЕРИТОРІЙ 1939-1941 РР. ....                                                           | 198 |
| <b>Л.В. Мороз</b><br>НОВА ОЦІНКА ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ<br>У РОМАНІ „ЧАС ЖИТИ І ЧАС ПОМИРАТИ” ЕРІХА МАРІЇ РЕМАРКА .....                                               | 201 |
| <b>В.Лесняк</b><br>ЕВОЛЮЦІЯ ПРИНЦИПУ РОЗПОДІЛУ ВЛАДИ В ІСПАНІЇ (1939 - 1986) .....                                                                                   | 204 |
| <b>І.Кисарець</b><br>ТЕХНОЛОГІЇ ВПЛИВУ ЗМІ НА КОНСОЛІДАЦІЮ ГРОМАДСЬКОЇ ДУМКИ<br>РЕСПУБЛІКИ ПОЛЬЩА У ПРОЦЕСІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ .....                                     | 209 |
| <b>Е.Понамарчук</b><br>ИРАН И АРАБСКИЕ СТРАНЫ НАКАНУНЕ ИРАНО-ИРАКСКОЙ ВОЙНЫ .....                                                                                    | 213 |
| <b>С.Троян</b><br>БАЗОВІ ЗАСАДИ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА<br>І ПЕРСПЕКТИВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЄВРО РЕГІОНІВ .....                                                  | 217 |
| <b>Є.Кіш</b><br>ПРОБЛЕМИ НОВИХ СХІДНИХ КОРДОНІВ ЄВРОСОЮЗУ .....                                                                                                      | 224 |
| <b>Т.Герасимчук</b><br>ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНА ГЛОБАЛЬНА СТРАТЕГІЯ США:<br>ТЕОРЕТИКО-КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ, ОСНОВНІ ПОЗИЦІЇ,<br>МОЖЛИВОСТІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ .....           | 229 |

#### Розділ 4. ПОЛІТИЧНІ ІДЕЇ ТА ПРОЦЕСИ В ІСТОРИЧНОМУ КОНТЕКСТІ. МЕТОДОЛГІЯ, ІСТОРІОГРАФІЯ ТА ДжЕРЕЛОЗНАВСТВО

|                                                                                                                                                 |     |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| <b>Т.Кузьма</b><br>ЗАРУБІЖНА ІСТОРІОГРАФІЯ ПРО МЕКСИКАНСЬКУ ЕКСПЕДИЦІЮ 1861 – 1867 РР. ....                                                     | 234 |
| <b>О.Асауленко</b><br>МОНАСТІРІ ПОЛТАВЩИНИ: ІСТОРІОГРАФІЯ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ .....                                                       | 237 |
| <b>Ю.Блох</b><br>ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ДОСЛІДЖЕННЯ ДИСКУСІЙ В АНГЛІЇ<br>ЩОДО ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ КРАЇНИ У 1902 – 1914 РР. ....                         | 241 |
| <b>В.Борщевич</b><br>НА МАНІВЦЯХ РОСІЙСЬКОЇ ОРТОДОКСАЛЬНОЇ ІДЕОЛОГІЇ:<br>АРХІМАНДРИТ СМАРАГД (ЛАТИШЕНКОВ) .....                                 | 246 |
| <b>О.Полянський</b><br>«ІСТОРІЯ УКРАЇНИ» ЯК НАУКОВА ТА НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА:<br>ГЛОБАЛІЗАЦІЙНІ ВИКЛИКИ ТА ПОСТМОДЕРНІСТСЬКІ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ..... | 251 |
| <b>В.Михайлов</b><br>ОЛЕНА АПАНОВИЧ – ІСТОРИК УКРАЇНСЬКОГО КОЗАЦТВА<br>(біоісторіографічний аспект) .....                                       | 255 |
| <b>А.Слесаренко</b><br>АНТИТОТАЛІТАРНІ РУХИ В ЧЕХОСЛОВАЧЧИНІ 1968-1989 РР.<br>В ЧЕХОСЛОВАЦЬКІЙ, ЧЕСЬКІЙ ТА СЛОВАЦЬКІЙ ІСТОРІОГРАФІЇ .....       | 260 |

|                                                                                                                                                |     |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| <b>А.Наумов</b><br>ПЕРШЕ ПРЕЗИДЕНТСТВО ВОЛОДИМИРА ПУТИНА В РОСІЇ:<br>СТАНОВЛЕННЯ ВНУТРІШНЬОПОЛІТИЧНОГО КУРСУ .....                             | 265 |
| <b>Ю.Дроздик, В.Мартинюк</b><br>ЕЛЕКТОРАЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНИЙ АНАЛІЗ РІВНЕНЩИНИ<br>(ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ ВИБОРІВ ДО МІСЦЕВИХ РАД 26. 03. 2006 р.) ..... | 270 |
| <b>О.Петухова</b><br>ФОРМУВАННЯ СПІЛЬНОЇ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ТА ПОЛІТИКИ<br>БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ .....                     | 275 |
| <b>J.Jestal</b><br>WOBEC MIGRACJI: POLITYKA TOŻSAMOŚCI CZY MULTIKULTURALIZM .....                                                              | 279 |
| <b>A.Karnauch</b><br>ZJAWISKO MIGRACJI W PRASIE UKRAIŃSKIEJ .....                                                                              | 283 |
| <b>В.Терещук</b><br>ДОСВІД США У ВИКОРИСТАННІ ЗАСОБІВ ЕЛЕКТРОННОГО PR<br>ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНОГО ІМІДЖУ ДЕРЖАВИ .....              | 287 |
| <b>Г.Хлистун</b><br>КОНЦЕНТРАЦІЯ ТА МАНІПУЛЯТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ<br>У ДРУКОВАНИХ ЗМІ В КРАЇНАХ ЄВРОПИ .....                                        | 291 |
| <b>І.Сєрих</b><br>ПРАКТИЧНІ РІШЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ<br>ПОЛІТИКИ ЗРІВНОВАЖЕНОГО РОЗВИТКУ .....                                             | 297 |
| <b>К.Ерофеев</b><br>УРОКИ ПРАВОПРИМЕНИТЕЛЬНОЙ ПРАКТИКИ ФЕДЕРАЛЬНОГО ЗАКОНА<br>«О СВОБОДЕ СОВЕСТИ И О РЕЛИГИОЗНЫХ ОБЪЕДИНЕНИЯХ» .....           | 301 |

## Розділ 5.

### РЕЦЕНЗІЇ, АНОТАЦІЇ, РЕФЕРАТИ ТА ОГЛЯДИ

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                  |     |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| <b>Ю. Войцехівський, Ю. Руда, В. Балута</b><br>РЕЦ.: БЕРДЯНСЬКА ЧОЛОВІЧА ГІМНАЗІЯ (ОСТАННЯ ТРЕТИНА ХІХ СТОЛІТТЯ)<br>/ УПОРЯДНИКИ: В.М.КОНСТАНТИНОВА, І.І.ЛИМАН // МАТЕРІАЛИ З ІСТОРІЇ<br>БЕРДЯНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ. ТОМ 1.<br>– К.: ОСВІТА УКРАЇНИ, 2006. – 528 С. .... | 304 |
| <b>ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ</b> .....                                                                                                                                                                                                                                                               | 306 |
| <b>ЗМІСТ</b> .....                                                                                                                                                                                                                                                                               | 308 |

**Наукове видання**

**Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії**

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету

Збірник наукових праць

**Випуск 13**

Відповідальний за підготовку збірника до видання – С.С. Троян

Комп'ютерна верстка – С.С.Троян

Комп'ютерний макет – О.Ю.Третяк

Обкладинка – О.Я.Тарасюк

Підписано до друку 5. 01. 2008 р. Папір офсетний. Гарнітура “Times New Roman”. Наклад 300. Обліково-видавничих аркушів 39,0. Зам. № 51/1.

**Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії:** Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету: Збірник наукових праць. – Рівне: РДГУ, 2008. – Випуск 13. – 311 с.

Віддруковано засобами оперативної поліграфії  
редакційно-видавничого відділу РДГУ, вул. С.Бандери, 12, м. Рівне, Україна, 33028.